

"גוג ומגוג" - עבודת מעבדה

פ ס ט י ב ל י ש ר א ל 9 4 '

"גוג ומגוג" - עבודת מעבדה

במרכז יצירתו האפית הגדולה של מ.מ. בובר, "גוג ומגוג", עומדת ההתמודדות עם שורשי המשיחיות היהודית במחלוקת שבין שני ראשי הסידות פולין בתקופת מלחמות נפוליאון: החזון מלובלין והיהודי הקדוש מפשיסחה. מלחמות נפוליאון, מזעזעות את אירופה הישנה ממערב למזרח. החזון היהודי פועלים בכוח של התפילה והעשייה הדתית כדי להביא לגאולת היחיד, הקהילה והעולם. החזון המזוהה את מלחמת נפוליאון עם מלחמות "גוג ומגוג" המשיחיות, לוקח על עצמו לפעול להחשפת הקץ. היהודי הקדוש, לעומת זאת, קורא לפרישה מההיסטוריה ולהתבצרות בתיקון העצמי ובתשובה כדרכים יחידות להבאת גאולה לעולם. בובר כתב את "גוג ומגוג" בתקופה הסוערת שבין שלח מלחמת העולם הראשונה ועד לב מלחמת העולם השנייה, בין גרמניה וירושלים, מתוך טלטלה אישית ואידיאית על רקע הקמת הישוב היהודי בארץ ישראל, הסכסוך היהודי-פלשתינאי, עליית הנאציזם ושואת יהודי אירופה. היום, חמישים שנה אחר כך, עדיין מתנפצים הרי המחלוקת. ועל מישור אחר, אישי, עליזי, נפתחות השאלות: מה הם תנאי הגשם של יחיד, של קהילה – בהם צומחת האמונה בכוחה של תפילה להביא גאולה? מה הגבול בין אמונה משיחית וחזון לאומי? ומנקודת המבט האמנותית: האם תהליכי היצירה האמנותית העכשווית שופכים אור על תעלומה אנושית זו? מיכל גוברין, הסופרת והבמאית, פתחה שאלות אלו בפני קבוצה של יוצרים בעלי רקע אישי ואמנותי שונה. השותפים הראשונים לתהליך היו מעצבת הבמה פרידה קלפהולץ והציירים אורנה מילוא ודורון ליבנה. לפני שנה הוקמה "מעבדת גוג ומגוג" בחסות "בית הספר לתיאטרון חזותי", תיאטרון "הבמה" ומרכז ז'ראר בכר, בה עובדים יחד למעלה מעשרים אמנים וחוקרים מהארץ ומהעולם. המשתתפים יוצרים פירושים לחומרי "גוג ומגוג" מתוך הצטלבות של מיצג, משחק, ריקוד, שירה, רוק, דרשה או רישום. בתקופת "פסטיבל ישראל" נפתחת עבודת השלב הראשון של מעבדת "גוג ומגוג" לכמה ערבים בפני קהל מצומצם. היוצרים יחשפו את דרכי העבודה ויצגו מדגם של הצטלבויות פירוש. נוכחות הקהל ותגובותיו יהיו מרכיב משתנה נוסף בעבודת המעבדה. העבודה על "תיאטרון-אופרה גוג ומגוג" תימשך, בתמיכת פסטיבל ישראל, לקראת אירועי 3000 שנה לירושלים, עיר דוד.

המשתתפים ומחברי התפקידים:

מידת היהודי	ברוך ברנר
מידת החזון	אבי אשרף
גלגולי נשמות נשים וגברים	רות וידרמגן
גלגול אשת היהודי, המורה	עליזה עליזר-ישראל
היצר הרע, השכינה בגלות	רלית ליאור
התפילה הנודדת	סמדר אימור
העד	בנימין צמח
האברך שהפך למפיק קולנוע	מנדי קאהן
המומר האנטישמי	פיטר פורגץ
הילדה הגויה בחלון	עמליה עפרת
העין	אורנה מילוא
הכתב והסימן	דורון ליבנה
המתבוננת	פרידה קלפהולץ
נגן הרק	אלאן קנטרל
עוזרת במאי	רליה יהודאי
עוזרת הפקה	שני אברמוביץ, טלי חפץ
מחקר והדרכה	רון מרגולין, חביבה פריה
יעוץ אתגרמוסיקלי	יעקב מזור
הדרכה קולית	אסתר ברקוק

מיצבים

פרידה קלפהולץ	סר' אואקנין
דורון ליבנה	זוהר טריפון; ציון, מבט לאחור
אורנה מילוא	

אומנים אורחים

ברוס מאירס	(שחקן) "המרכז הבינלאומי לתיאטרון" בהנהלת פיטר ברוק, פריס) – הנחית סדנא (דצמבר 93 – ינואר 94).
סר' אואקנין	(במאי, צייר, חוקר, פרופסור באוניברסיטת קוויבק) – מחקר, מיצב וידיאו
השתתפות האומנים האורחים בתמיכת "האקדמיה הנסיונית לתיאטרון", פריס, וקרן ירושלים	

גוג ומגוג

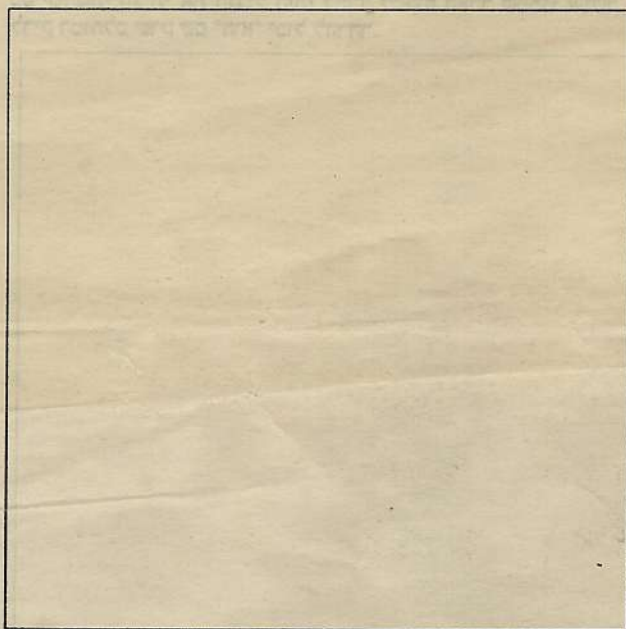
עבודת מעבדה – המדגמים

המקווה – אוברטורה לתיאטרון אופרה

עיצוב דרמטי	מיכל גוברין, עליזה עליזר-ישראל
כימיו	מיכל גוברין
עיצוב מוסיקלי	איתן שטיינברג
עיצוב חלל ואביזרים	פרידה קלפהולץ, דורון ליבנה, אורנה מילוא
עיצוב תאורה	דורית מלין

מדגמי עבודת קול

עריכה וביצוע	רות וידרמגן
יעוץ אתגרמוסיקלי	יעקב מזור
חומרים מאוסף הפונטקה הלאומית	

נפוליאון גוג ומגוג – קטע מספר

על פי: "אם לפינה", תולדות הדבי מנחם מענדל מרימנוב (למברג, 1909)	
עיצוב ובימוי	מנדי קאהן, מיכל גוברין
המספר	מנדי קאהן
מוסיקה	אלאן קנטרל
ביבליוגרפיה	רון מרגולין

מגילת הימים – מיצג וידיאו

רעיון, כתיבה וביצוע	דורון ליבנה, סר' אואקנין, מיכל גוברין
מחקר	רון מרגולין, דורון ליבנה, סר' אואקנין
קריינות	מנדי קאהן, פיטר פורגץ, מיכל גוברין
הקלטה באולפני טלעד	

תפילה בתנועה – אימפרוביזציה קבוצתית

רעיון ופיתוח	אבי אשרף, סמדר אימור (סטודיו אלפסי בתמיכת קרן ירושלים), ברוך ברנר
משתתפים	אבי אשרף, סמדר אימור, ברוך ברנר, פיטר פורגץ

האמנים היוצרים:

מיכל גוברין	(סופרת, במאית) הקמת מעבדת גוג ומגוג, כתיבה ובימוי
פרידה קלפהולץ	(מעצבת במה ותלבושות) עיצוב ומיצג (ציירת) עיצוב מיצב ומיצג
אורנה מילוא	(צייר ופסל) עיצוב מיצב ומיצג
דורון ליבנה	(מלחין) מוסיקה
איתן שטיינברג	

עליזה עליזר-ישראל

רות וידר	(מחזאית) כתיבה, משחק
סמדר אימור	(אמנית קול) קול, משחק
בנימין צמח	(רקדנית וכוריאוגרפית, מקימת להקת "סינפסה") תנועה, משחק
אבי אשרף	(במאי וכוריאוגרף, חבר "הבימה" בין 1919-27, אחיו של מייסד התיאטרון, נחום צמח) תנועה, משחק
ברוך ברנר	(בוגר ביה"ס לתיאטרון חזותי, ומרכז גרוטובסקי ב"פונטרה") תנועה, משחק
דלית לימור	(רב, תלמיד הסטודיו של ניסן נתיב) קול, משחק
עמליה עפרת	(בוגרת ביה"ס לתיאטרון חזותי, השתתפה ב"ארכאוס") פרפורמנס
מנדי קאהן	(מרצה, אמנית מסכה) משחק, מרינטות (שחקן, דוקטורנט, מייסד אגודת "יונג אידיש")
פיטר פורגץ	כתיבה, משחק
אלאן קנטרל	(חניך התיאטרון הלאומי ההונגרי, סטודנט משחק)
דורית מלין	(מוסיקאי רוק, השתתף ב"ארכאוס") מוסיקה ונגינה
	(מעצבת תאורה, מרצה בביה"ס לתיאטרון חזותי) עיצוב תאורה.

הפקה

ביה"ס לתיאטרון חזותי	מסגרת מאמצת. מייסד: הרס עפרת; מנהל: עתי ציטרון, סגנית מנהל: ריצה בר
תיאטרון "הבמה"	הפקה. מנהל: מריו קוטליאר
מרכז "זרז בכר"	תיאטרון מאמץ, הפקה בפועל.
	מנהל: יוסי שוחט, סגנית מנהל: שולמית לרון.
"קבוצת התיאטרון הירושלמי"	

דורית מלין	(מעצבת תאורה, מרצה בביה"ס לתיאטרון חזותי) – עיצוב תאורה
רליה יהודאי	(שחקנית) עוזרת במאי
שני אברמוביץ, טלי חפץ	(בוגרות ביה"ס לתיאטרון חזותי) עוזרות במאי והפקה, וידיאו
רב מילאניץ	מנהל הפקה והצגה
סיון ברלין	(תלמידת ביה"ס לתיאטרון חזותי) הפעלת תאורה
ביצוע תפאורה	אבי חן, ישראל גרסימנו, בודיס גולד, יצחק בנאי (תיאטרון זרז בכר), מישה שולגה, חזיהל בילו (תיאטרון "הבמה")
ניהול משרדי	שוש נג, לילי רביב
הנהלת חשבונות	רליה גלבע

צוות מחקר והדרכה

אתי בדזקן	(ומרת, פרפורמריה) הדרכה קולית
יעקב מזור	(הפונטקה הלאומית) יעוץ בתחום השירה והריקוד החסידיים
רון מרגולין	(הוצג למחשבת ישראל) מחקר רקע: חסידות, מ. מ. בובר
ר'ר פביבה פריה	מחקר רקע, מיסטיקה אקסטיטית, כוונות המקווה
פרופ' פול מנרספלור	פרופ' משה אידל, פרופ' יהודה ליבס – הנחיות מחקריות

פרויקט "גוג ומגוג" נערך בהפקה משותפת של תיאטרון "הבמה", מרכז ז'ראר בכר וביה"ס לתיאטרון חזותי.

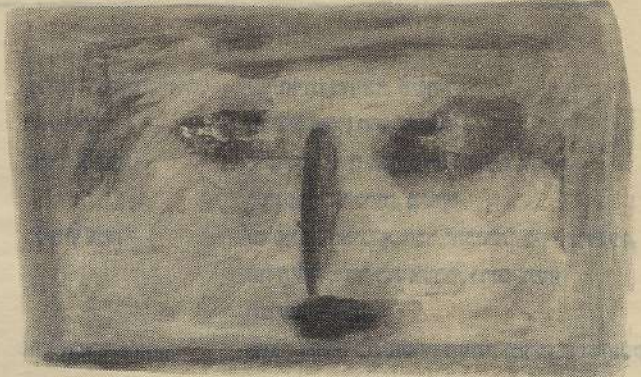

אבי אשרף

מיקווה = "רחם" + "קבר", בשני המקומות לא אוכל לנשום, שניהם מוקדים במעגל הלידה והמוות, המעבר דרך אחד מהם הוא מעבר למעמד חדש לגמרי, ולו אומר אהבתיך והחסרתי רבות אחרות, אומר דרשתיך, והעלמתי תשוקות נסתרות, הכיצד אפנה וגופי נמוג כשאתה מקשיב, פי נאלם ואין צליל שאהיה בו תמיד.

עמליה עפרת

אני משאילה את עצמי לתפקיד, ובכך טובלת במקווה הפרטית שלי. מתבטלת כשם שהארם מתבטל בטבילתו, עוסקת בכלים עלי-מנת לשכללם, עד לאותה נקודה שבה לא יהיה צורך בכלים. מה פירוש הרבר לחיות בכור? נה כל רגע ורגע מימי חיך?

אני רואה את עצמי כחורות חרוני על חוט. חרוז אחר חרוז כדימוי אחר דיי מרי, מתבוננת במים הזורמים ורואה את התמונות נעות, ולאחר מכן משלחת את הדימויים מתוך מסגרת החלון, היא המקווה שלי, משלחת אותם אל החלל החיצוני. עוברת את תהליכי החיים ביחידות זמן מואצות, ומגיבה בדימוי על הלך-רוח ואוירה. משמשת כערה ומנסה לתת צורה למה שאיננו ניתן לראיה, ציפה או נגיעה. נמצאת על הסף שבין חוץ לפנים. מתבוננת ומגיבה, אך רק לאחר שאני מרגישה את האור הישר, משמשת כאור חור.

המקווה כנקודת גבול שבין טומאה לטהרה, בין לידה למוות, טבילה במים, באש, בעפר ובאור. ביטול הזהות או הקניית זהות אחרת? נולדים ממים, חיים באור, נצרפים באש ומתים אל תוך העפר. מלאך שזיף בשירתו נשרף באש – ואני שזיפת?

בנימין צמח

רציתי לעבוד, להמשיך לעבוד, וכשבאה ההצעה שמחתי מאוד ואז התברר לי שהעבודה היא אקספרמנטלית וזה עוד מוסיף לאתגר! התוצאות של האקספרמנט לפעמים מקסימות ולפעמים מעיקות, הייתי די מבולבל זמן מה, ולומר את האמת, אני עדיין קצת מבולבל גם עכשיו – נראה לי שדרוש לי עוד כמה זמן כדי שאהיה מוכן בתפקיד. אבל אני אומר: כה לחי! לאקספרמנט ולבעלת האקספרמנט שהיא אשה מבריקה, בעלת מרץ לא נדלה ותנופה של מחשבה.

פטר פורג'ן

העבודה הזאת פרצה בחיי בסוף תקופה ארוכה ומאוד אמביוולנטית – שהיית ארבע שנים בארץ. ובאופן יהודי העבודה הזאת משקפת את כל הסבל ואת כל האושר שבתקופה הזו. בשבילי גוג ומגוג מהדהד את ההחלטה לעזוב את הבית ולהגיע לארץ לה אני אמור להיות שייך, את הרגשת הקנאה כשאני מוצא את עצמי לבד אחרי כל ניסיון להתחבר ואחרי כל נטישה ואת הגילוי שבסוף אני בכל זאת לא שייך ולהירחות, להורק לגלותי האהבה בבכי. גוג ומגוג – פירושו ליצור לעצמי את הארץ, ליצור לעצמי את היהדות מחדש ולגלות אותה. מהותי מהגר הכל הפוך בתוכי: השפה נשארת תמיד שפה זרה, ידיעה נרכשת, המפגש עם מחוז החפץ היהודי מגדיר אותי דווקא כהונגרי, כיוננס של פה ושם, עלייה וירידה מתחלפים, ותמיד אבל בכל בין המילים הדומות בגלות וגאולה. בסיום העבודה על גוג ומגוג ישראל תגרוש אותי בחיך דך כדי שהמרחק ישים מולי ראי וילמד אותי על היהדות ועל הגאולה (אם דבר כזה בכלל הכרחי) בנענוע אינסופי לליטוף הקור של חומות ירושלמיות מחוספסות ולריח המים.

מנדי קהאן

בית כנסת מהו? מקום שציבור אנשים מתכנסים בו, וכל אחד מהם מרגיש בו כמו בבית. בית מדרש מהו? מקום שהורשים בו, ויוצרים כך בית – מרחב – לדרשות ולחקירות שנוצרו. הזכות להתחבר להתכנסות של מניין אנשים מוכשרים ורבגוניים, במרחב של פתיחות, שבו כל אחד עושה את העבודה בכליו, מזה מרמז ומקריב את הקרבן "עולה ויורד" שלו... הרי היא מקדש מעט. אי אפשר שלא לצאת נשכרים מבית מדרש כזה, ותודתי העמוקה על כך למיכל גוברין ולחברי ב"גוג ומגוג", תודה לבעש"ט וגם בובר זכור לטוב. במקום להקים מגדל בבל על טהרת שפה אחת, נצמדנו ל"אלה ואלה רברי אלוהים חיים", וזה היה לי לנחת רוח. להפוך לאות חופשית בטקסט לא ידוע, ביחד עם אותיות חיות אחרות, הרי זו שמחה, הרי זה הפוסטמודרניזם היהודי הניצח. ובשפע פגשתי את הידיעה הנרחקת של עומק החורבן, שהרי אין לנו אלה פירורים של שביר כלים, רק הדים רחוקים של צלילים קטועים מהמנגינה שנוצרה ע"י ראשוני החסידים, ענקי האנרכיזם הפסיווי. אבל בעצבות האלוהית (מאז החורבן אלוהים הרי לא הפסיק לבכות) פגשתי את השמחה האנושית שהיא לשים בצוותא אבן על אבן כפי שעשה יעקב כשהפך לנוח במדבר; וכפי שידוע בניה כואת רוקמת חלומות מדהימים של מלאכים עולים ויורדים... חלום בו מטשטשים הגבולות בין קודש לחול, חלום בו היצלתנו אולי לנפץ כמה מהקסיגוריות המיותרות, אך המצויות כל כך בין ה"ישן ועבר" ו"ה" אקטואלי-לבנטי", בין "גלותי" ו"תרבותי". זה היה לי כאוויר לנשימה. כמקווה במדבר. והשאר זיל גמור און זייט געזונט און שטארק.

אורנה מילוא

העבודה על "גוג ומגוג" ענינה אותי בראש ובראשונה משום שפתחה פתח לעבודה קבוצתית מאוד מיוחדת, מפגש בין אינדיבידואליסטים השונים זה מזה מהרבה בחינות, אך מתחברים מתוך זיקה ל"חומר-גלם" משותף.

הרוח הפלורליסטית של העבודה אפשרה לי להמשיך ולעסוק בחומרים מה"סטודיו" מתוך התייחסות לעבודתם של אחרים, אך לא מתוך "התבוללות" בתוכם.

העבודה הקבוצתית הכביאה אותי גם לנגיעה מחודשת בתחום המיצג, דבר שהיה מאוד מענין עבורי. בדרך ציורית מחד ומיצגית מאידך עסקתי בת" קופת "המעבדה" בכמה נושאים שאביא אותם כאן:

א. מסלולים, דרכים מפות: המסלול שנוצר בין מילים או מושגים שונים. מסלול דרימדי (ציורי) לעומת מסלול בחלל ובתנועה.

ב. התבוננות/זוית ראייה: העין הפיסית – ממשית לעומת העין ה"פנימית" שאינה קשורה לראיה פיסית, אלא לתפיסה ודימוי חזותי-פנימי.

התבוננות פנימה והתבוננות החוצה – כקשורות או מנוגדות זו לזו.

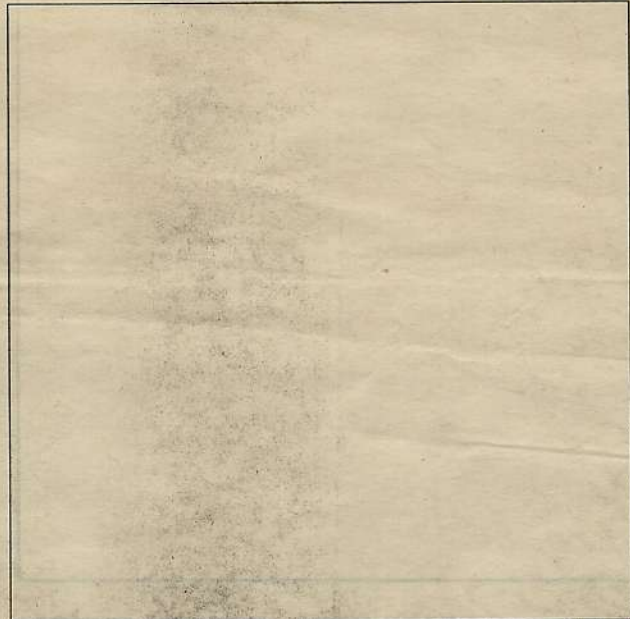
דמותו של החוזה מלובלין היא שנתנה לי את הרחיפה לעסוק בנושא זה ולכן בחרתי להביא כאן את סיפור התעוורות וראייתו של החוזה: "שנכבדה נשמתו של החוזה מלובלין ניתנה לה הסגולה לראות מסוף העיר לם ועד סופו. אבל כשראתה את שפע הרע, ביקשה שיקחו ממנה סגולה זו ולכן הגבילו את כוח ראייתה והעמידוהו על ארבע מאות פרסה. בנערותו היה עוצם את עיניו במשך שבע שנים, חוץ מבשעות תפילה ולימוד, כדי שלא לראות ערוות-דבר. מזה נעשו עיניו כחות וקצרות-ראות. כשהיה מביט במצחו של אדם, או כשהיה קורא את פתק הבקשה שלו, רואה היה את נשמתו עד שורש הווייתה כאדם הראשון, ראה אם באה מהבל או מקין, ראה בכמה גלגולים נתגלגלה בעולם ומה עשתה בכל גלגול, אם קלקלה או תקנה, באיזו עבירה נסתבכה ובאיזו מצוות נדרקה..." ("אור הגנוז" למרטין בובר).

ג. עולם "קטן" והזיקה שלו לעולם "גדול". האם ישנה אפשרות למרד? האם ישנה אמת-ימדה? ומהי מידתו של האדם בעולם אשר יש בו אלוהים?

סמדר אמור

מתוך יומן "גוג ומגוג"

כלילה אני יושבת על מדרגות הבית ומסתכלת אל ים של כוכבים, נראה כל כך רחוק, יש פה משהו בכלל? האלוהים הזה שכבר מדברים עליו כמו על איזה שכן, מי זה? הוא שומע? יש לו אוזניים? הערב אני כועסת עליו ממש, תצא כבר שנוכל לדבר על כל העסק הזה פנים מול פנים, פחדן, אלוהים – אני אומרת בקול רם ומחכה שיוורק עלי איזה סלע מהשמים – התחושה הזאת מחזירה אותי לילדות, כך הייתי משוחחת איתו, ישיר, פשוט, היה אז ברור שהוא שומע, שהוא עונה. מתי נעלמו הישירות, הפשטות, מתי הפכה התפילה למוצר אומנותי שנמדר בבקורות בעיתונים ובמחזאות כפייס? מתי חציתי את הגבול הזה? לחזור למקום האחד שממנו אפשר – לריק המוחלט שרק שם "הוא" יכול להדהד.

2.2.94

...הגבול הרק בין לדבר על התפילה ובין להתפלל. גבול שמעורר בי אימה הקשורה לכל החיים. כאילו ששמים וארץ נפגשים בקו האופק, אבל בעצם המרחק ביניהם הוא אינסופי. הפחד מפני האשליה. ...משהו משתנה באופן פיזי ממש בגוף, משהו בקרב החומר, נראה לי שאפשר למדוד את זה (כמו שהרכב הוצעה משתנה מיום ליום בהתאם לאוכל).

אני מאבדת את תחושת המקום והזמן, הצורות נעשות מוזרות, לא מוכרות, לפעמים כמו שיתוק מחרדה – בינתיים זה מופיע (לעיתים רחוקות) בעבודה עם אבי, בחזרות של "גוג ומגוג" עוד לא קורה שום דבר שבשבילי הוא תפילה במובן הזה, שוב הגבולות הדקים, אבל ההבחנה נעשית מדויקת יותר, מתי נמצאת שם, מתי לא, ההבדל הוא כמו בין למות, מיום ליום התחושה נעשית חדה יותר וגם כואבת יותר.

7.4.94

... העבודה העקרית היא אולי לעדן את מיתרי הנפש, להפוך אותם לרגישים יותר ויותר, להיות מדויקים ביריעה של מה מרגיש אותם, להפוך לכלי שיהדהד לצלילים הגבוהים, צריך כל כך הרבה סבלנות ורוב הזמן אין לי.

23.4.94

עבורי "גוג ומגוג" הוא לא הספור של בובר, אלא החיים עצמם, כסדנא, ביח סים בין אנשים באוהב, בציפה לגאולה, הציפה היומיומית לא לגאולה רחוקה ואוטופית אלא כאן ועכשיו, והגאולה פנים רבות לה ורובים שונים, הרבה פעמים היא מגיעה דווקא בדמות כוס קפה וסגריה באמצעי החזרה – כמה ארץ...

26.4.94

חלמתי שבעוריי ישנה במיטה – צומחות לי זוג כנפיים ענקיות – כנפיים של מלאכים, והן מפריעות לי להתחפר מצד לצד ומפריעות נורא לישון, אני מנסה להפטר מהן אבל מסתבר שאין לי ידיים כדי להוריד בעזרתן את הכנ" פיים כי הידיים הן הכנפיים. משהו בתוכי אומר לי שאני צריכה לשמוח שצומחות לי כנפיים כי זה בורא סימן מסוים לאיזה שינוי אמיתי שקורה, מצד שני אני כל כך עייפה ורוצה לישון ולהתחפר במתיקות מצד לצד... בבוקר מתעוררת בתחושת הקלה, אין לי כנפיים: לחמש דקות אני ממש מאושרת להיות בן אדם, ברור עכשיו שגם למלאכים יש בעיות.

רות וידר מגן

(קבוצת התיאטרון הירושלמי)

קבוצת התיאטרון הירושלמי עוסקת מזה 15 שנים ביצירת תיאטרון מהמקורות היהודיים. בחקר שבין קול, מילה שפה, מוסיקה, חלל, במה ובשאלה הבסיסית של עברית כמכתיבה שפת במה מיוחדת. כמו כן עוסקת הקבוצה בשאלות שנשאלות כשמעלים טכסטים ממקורות יהודיים שנכתבו במנטליות יהודית בטכניקות מערביות שנוגדו במודעות מערבית. מבחינה זו מעבדת גוג ומגוג היא המשך ישיר לשאלות ולמחקרים הללו. במעבדת גוג ומגוג נפתחה הודמנות לשאול שאלות אלו עם מספר גדול של אנשים משפות תיאטרליות שונות ומגוונות. כיוון שאחד ממרכזי החפוש במעבדת גוג ומגוג היה מוסיקלי היתה זו הודמנות להמשיך עבודת מחקר של שנים בקשר העמוק שבין שירה ותיאטרון ובמפגש עם תפילה מחוץ לקונטקסט המקובל שלה. כמו כן עד עכשיו התמקדה קבוצת התיאטרון במיתוסים מתלמוד התורה והמדרש כשהצורות שנוצרו היו מדרשים חדשים על מיתור סים אלו. בעבודה על היהדות החסידי היתה הודמנות להכנס לתקופה הסטורית קרובה יותר וטעונה מאוד ולכן הדינמיקה בין מיתוס למציאות היא דינמיקה אחרת.

ברוך ברנר

עש"ן: עולם, שנה, נפש (קבלה)

נפש: אדם, מחשבה, קול, דיבור, רגש, תנועה.

שנה: זמן.

עולם: מקום, חפץ.

האם האדם מתייחס אל נפש, שנה, עולם, מתוך התכוונות או שמא מתוך סתמיות? ובלשונו של בובר: "כאתה" או "כ"ל"?

כיצד אדם מתייחס לפגישה בינו לבין מרכיבים אלו?

הבעש"ט היטיב לתאר את הקושי שבהתייחסות ישירה: "בכל דבר יש עול" מות וסודות נפלאים אלא שהיך הקטנה מכסה על העין מפני אותם סודות."

האם ניתן ליצור ארוע בימתי שיהיה בנוי על חשיפה לסוד זה?

האם ארוע כזה יהיה קומוניקטיבי או שמא מקומו ברשות היחיד ולא על במה?

החסידות נסתה ליצור "ערה של אנשים שחיה מכוחו של אותו סוד".

האם גם אנחנו נוכל?

במובן זה המעבדה של "גוג ומגוג" משאירה אותי עם יותר שאלות מאשר תשובות.

אסיים בציטטה מדברי בובר: "כל תנועות הדת האמיתיות אינן מתכוונות לתת בידי באדם פתרון לסוד העולם, אלא להכשירו שיהא חי מכוח הסוד. אין כוונתן ללמדו דעת מהותו של אלוהים אלא להורותו הדרך שבה יוכל לפגוש את אלוהים." ("בפרס החסידות").

ניסיתי גם אני לגעת בסוד זה.

מיכל גוברין

הרעיון לעבד לבמה את "גוג ומגוג" מאת מ. מרטין בובר, נולד לפני כחמש עשרה שנה, בשיחותי עם פרופ' רבקה שץ-אופנהיימר ז"ל. שבתי או עם סיום דוקטורט בפריס על "תיאטרון קודש בן זמננו", ובימוי "שבועת הקבצנים" מאת ר' נחמן מברצלבל, ומאז, בין כתיבות ובימויים אחרים קינן האתגר.

לפני עשר שנים התחילו המפגשים עם פרידה קלפהולץ, ארנה מילוא ודורון ליבנה וליבון שאלת החלל והזמן היהודיים, הנקבעים על פי המצוות, תחום שבת, חגים, נעים במעגל השנה, במנותק ממהלך ה"הסטוריה", אולם, את השאלות לגבי אופי הדמיה, התפקידים, המשחק צריך היה להעלות תוך כדי עבודה עם מגוון של אמנים, וללא אילוצי הפקה.

וכך, לפני למעלה משנה, נוצרה "מעבדת גוג ומגוג", בתמיכת כל המוסדות והאנשים הפרטיים שאיפשרו את פעולתה.

שנה של עבודה עם קבוצה רבת פנים וניגודים של אמנים וחוקרים. שנה של מפגשים בין מדוימים, שפות, דרכי עבודה, מונחי תפילה ומושגי יצירה. לגבי, שנה של גילויים בכתיבה, בלשון, במשחק, בבימוי ושנה של יצירה ב"קהילה" חרפעמית בכח האנושי שבה ובכשרון המיוחד של כל אחד ממשתתפיה. אחרון הצטרף אלינו בנימין צמח, ואיתו נפתח מימד הזמן, נוכ" חות של "עד" וזכר ורואה.

כל זמן העבודה היו דלתות המעבדה פתוחות לאמנים ותיקים וצעירים, לחר קרים, לסטודנטים. לקראת סיום שלב זה של העבודה, ניסחנו כמה מרגמים כמה שאלות פתוחות, לנו ולקהל.

רותי וידר – מגן

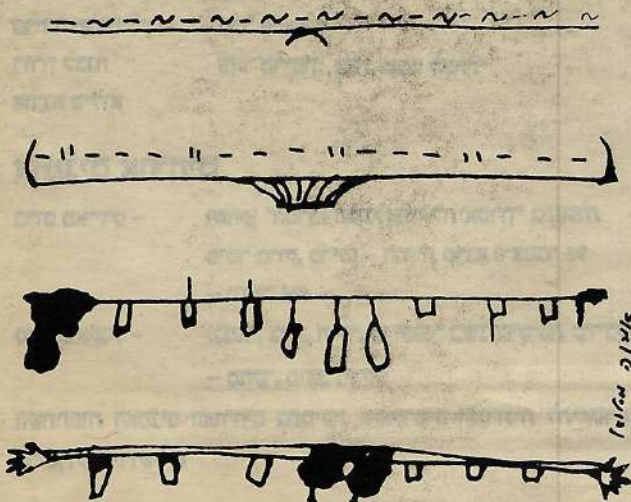
את מרכז העבודה שלי במעבדת "גוג ומגוג" אני מכנה המפגש עם ה"סבא". ה"סבא" הוא שרשרת של דמויות דימויים האחד קשור בשני באופן ישיר או באופן עקיף ואסוציאטיבי.

ה"סבא" הוא כל מה שנטמן ונעלם בהרס השואה, הוא יעקביצחק היהודי הקדוש, הוא הסבא שלי שאף פעם לא הכרתי, הוא כל מה שזקן, עתידיומין, הוא העבר, היא המסורת, הוא גם האנימוס, האב-טיפוס של גבר במודעות של אשה. הוא יכל להתגלגל כאב, כאהוב, כאח או כבן.

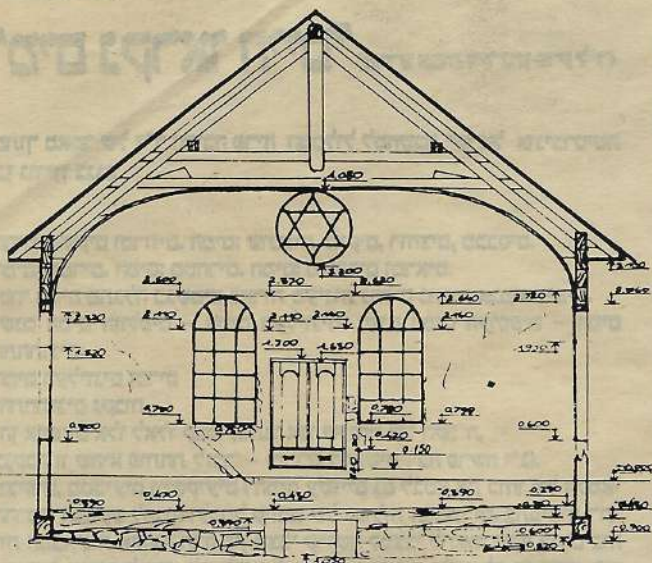
במהלך העבודה לפעמים ה"סבא" מתגלגל לתוכי באופן ישיר ואז אני הופכת לאיש. ולפעמים אני ממולד וביחס אליו כאשה. ולכן הדמות שלי מתגלגלת בין איש לאשה. אם אנחנו משווים את הדימוי של זיווג לדימוי של גאולה אזי המפגש עם הסבא הוא מפגש של גאולה.

אני רוצה גם להודות למר יעקב מזור מהפונטסקה, שבאמצעותו היתה לי הזכות לשמוע ולהפנים קולות שבאים מעולם אחר – ממש.

הזכות לשמוע ולהפנים קולות שבאים מעולם אחר – ממש.

עליזה עליון ישראלי

מרכז העבודה בשבילי הוא אותו געגוע תמידי למענה. בספרים המסורתיים הוא מופיע כתפילה צרופה. מה שאותי מעניין אלו דוקא אותן תפילות של אנשים פשוטים במציאות יום יומית שמכילין בתוכן את החיים עם הכמיהה שבהם את חום הלב הפשוט והבקשה. כמה מתפילות אלו הבאתי כאן.

התפילה של ברוך

הוי טאטה אתמול אחרי שחזרתי מהמקווה חלמתי שראיתי את המשיח מצד הפנים שלו / עכשיו כשאני אלך ברחוב אם הוא יבוא אני אוכל מיד לזהות אותו.

טאטה עשה שזה יהיה מחר.

התפילה של חנה

המחשבות הורגות אותי. / סכסוכים בראש שלי עושים לפי פצע בלב. / בית הכנסת שלי זה המטבח. / ספרים אין לי. / הסירים הם הספרים. / אז איך ישמע אלוהים את הקול שלי. / ומה כבר יכול לצאת מזה?

התפילה של החברה שלי היה

כשחזר החיל אצל אמו / אמרה לו אי היית בני / אמר לי במלחמה אליה שלחני אבי / ווי אלמלא המזל כבר היית שחוט / והוא אמר לה כן. / ווי, ווי, לא בן נישט ווי אלוהים תעשה שלא.

מתוך "ספר היצירה"

(רפס מנמנדאב, שנת ש"ב)

פ"א מ"א בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חק ה' צבאות אלוהי ישראל אלוהים חיים קל שדי רם ונשא שוכן עד מרום וקדוש שמו. וברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספר וספר. עשר ספירות בלימה ועשרים ושתים אותיות יסוד: מ"ב עשר ספירות כמספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוונת באמצע כמלת הלשון בפה וכמלת המעור: מ"ג עשר ספירות בלימה עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר הבן בחכמה וחקור בבינה בחון בהם וחקור מהם דע וחשוב וצור והעמד דבר על בוריו והשת יוצר על מכונו כי הוא יוצר ובורא לבדו ואין זולתו ומרתו עשר ואין להם סוף: מ"ד עשר ספירות בלימה בלום לבך מלהרהר בלום פיד מלדבר ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב ועל דבר זה נכרת בריה:

מ"ה עשר ספירות בלימה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלחבת קשורה בגחלת. דע וחשוב וצור שארון יחיד והיוצר אחד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר: מ"ז עשר ספירות בלימה מדתן עשר שאין להם סוף עומק ראשית ועומק אחרית עומק טוב ועומק רע עומק רום ועומק תחת עומק מורה ועומק מערב עומק צפון ועומק דרום ארון יחיד אל מלך נאמן משל בכלם ממעון קדשו עד עולמי עד:

למנצח מזמור לדוד: עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך ממני: עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם עד אנה ירום אויבי עלי: הפיטה ענני ה' אלקי האירה עיני פדאישן המות: פן יאמר איבי יכלתיו צדי יגילו כי אמוט: ואני בחסדך בטהמי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי:

התמיכה למעבדת גוג ומגוג

משרד החינוך והתרבות
קרן ירושלים
מפעלות ריסקונט
קבוצת התיאטרון הירושלמי
קרן לקריק, מכון פרנץ רונצוויג, האוניברסיטה העברית
האקדמיה הנסיונית לתיאטרון, פריס
הגברת ביאטריס רונברג, פריס
פסטיבל ישראל

תודתנו המיוחדת לכל המוסדות והאנשים הפרטיים

על אמונתם בדרך עבודתנו הנסיונית ועל תמיכתם יצאת-הדפוס

בכל שלבי עבודת-המעבדה

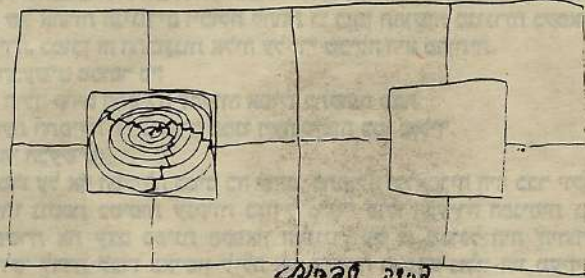
זהר טריפון

ריבוע, מעגל

עברתי ליד גוג ומגוג מאמצע ינואר 94. הסכמים קמו ונפלו, ובפברואר, בחברון, היהודי הנודד קצר את הניצבים בסאגה על הריבונות. "ברית שלום" נהנית כדושיה פערופה המתחולל בין הקוצים. רלוונטיות היא מלה קלושה מרי: אם, נאמר, תתן רובה בידי ענווי לובלין, האם יידעו מה לעשות בו, ומיד? מידי יום רביעי הופיעה בבית-העם המקווה העמוקה של אפטא. טרם החורבן עמדה סבת-סבתי באפטא אצל פמוטי ענק עם פיתוחי כסף שהיום, לריח הדמים, אימי מסוככת עליהם בערבי שבתות. על מרפיו של שטיין ספרים, המלך ג'ורג' 52, מקשיב בבובר בריכוז לצליל מיתר מתוח בין וינה ופלטין, וארשת פניו רוחניות מצולמת מאד.

ובכן, "מעבדה". הגעתי אחרונה, המעבדה שלהם נהיתה המחקר שלי, אם תרצו. מהיכן הסימטריה ההדוקה הזאת – ריבוע מתפצל באמצעית צלעותיו. ואיפה למען השם המעגל, אנו משועים למרכז. משחקיה של מיכל רושמים את סיבובם ליד המים, הציירים שומרים עליהם מכל משמר: צפון, דרום, מזרח, מערב. מעוין.

ירושלים, מאי 1994

איתן שטיינברג

התפיסה של עבודתי היתה שלא לכפות על האמנים חומר מן המוכן. העבר דה מבוססת על החמרים שיצאו מהקבוצה בשילוב עם חומרים שהובאו מבי חוץ (מהפונטקה בירושלים, המרכז למוסיקה יהודית). המטרה היתה לשלב בין החומרים בעזרת טכניקות מוסיקליות שלא תמיד המבצעים היו מודעים להם, ואשר שמשו אותי לצורך העבודה והעריכה.

מה שיצאתי הוא בסיס מוסיקלי שעליו נבנתה סצנת המקווה.

דלית ליאור

האם מותר לי לשאול (?)

הטוב הוא טוב,

והרע הוא רע

או ש...?

גוג ומגוג בשבילי זו הודמנות

לשוחח עם העולם היהודי בשיחה אקטיבית

לבדוק סיסמאות ודבקות בשיחה פתוחה

ללא צדקנות רגשי עליונות ו/או נחיתות

מתוך הרצון להאמין חופשי

כאישה – כאדם – כיהודי – כמחפשת –

כטועה – כשואלת – כדורשת –

כאש – כמים – כקרח כ... כ... כ... כ... כדי להיות

דורון ליבנה

דרכי אל 'גוג ומגוג'

לפני שמונה או תשע שנים, ואולי יותר, כשמיכל גוברין הציעה להעלות את הרומן 'גוג ומגוג' מאת מרטין בובר על במה, אהבתי את האסתטיות שבי מיבנה האדריכלי של העלילה שהיתה שם כבר, ואת האסתטיות שהיתה בזו, אשר עמדנו להמציא: הסימטריה שב'חזוה מלובלין' לעומת ה'יהודי הקדוש' החן המעיק שב'פשיטתא' וב'קונוני' וב'אפטא' על המפה הדמיונית הנאיבית של ארץ-ישראל, שצייג הגאון מוילנא, על גבי הריתמוס שבסביר החמין החור ומופיע, מעשה-דנסיים, מדי שבת, עם הנרות וכולי, בכל בית יהודי. על גבי התמונה החיה של מרטין בובר החולם על גבלס בעל הפרצוף היהודי וכנפיה-עטלף – ומתחיל מיד לסיים את הרומאן שלו בכתיבה בעברית דווקא, באולם-הקולנוע הריק, שסרטים של יום השואה מוקרנים בו עוד פעם מכל הכיוונים לצליל-קולו של הפטריארך רבי מרטין בובר בעל האני ואתה, העולה והמתחזק בגרמנית מסרטי-הקלטת, שמתוכנן מחר יותר ויותר. מתוך האסתטיות הזו חשבנו לשקף את 'בעיות השעה' ולהגיד משהו בעל-משקל.

לפני כן חזרנו מיכל ואני ונפגשנו בסוכה, ובמסכת 'כלים', ובברכות הנ' הנין, ובמסעיה-שנה, ובמקומות אחרים שבאותו המסלול; ועשינו הצגות. היום ברור לי, שאין אסתטיות בלי חכמה ושאיין חכמה בלי התייחסות עצמית/אחרית לזולת ('עצמי' משלים את 'אחר' ואינו מוציא מן הכלל), ושהזולת אינו השתקפות ואינו מבט של עצמי, אלא הוא מורה-דרך של עצמי. ושעל כן, הודות עם כל דבר שהוא אלא נוסטאלגיה פאתטית ומסוכנת גם כן. וזוהי הבעיה בהצגות ובאמנות בתור הצגות ואמנות ובתור מה שאנו רגילים לכנות 'חיים'. וכך, למשל, אני חוזה את מרטין בובר, והי שירע את קיומנו כאן ועכשיו היטב בהרבה מכל שאר הציונים: הוא ראה למרחוק מפני שנקט אחריות ולא הודות, אם כאינטלקט, אם כרגש, ואם בחייה-המעשה. הוא חזה כאילו היה 'החזוה' אלא שייצג את עצמו, כנראה, ב'י' הוד' דווקא. הרי הוא חזה לפני שבעים ושבע שנים את הסכמי אוסלו, את לחיצת הידיים של רבין וערפאת: והוא דיבר על זה גם כקונגרס הציוני בקארלסבאד, בשנת 1921, ועוד ועוד, ככתוב בכרך ב' של 'תעודה וייעוד'. ועדיין הוא חוזה את ה'קרבנות' אשר יפלו ויפלו בשם הצדק (הצדק המיט אפיו והצדק הראוויניסטי), שאינו מרפה מטרפו גם אחרי התממשות החזון הזה, ושלא יחדל. מרטין בובר לא כתב עברית כמו ש'י' עגנון ולא כמו פנחס שדה ב'על מצבר של האדם'. אמנם. אבל הוא היה יפה-נפש, מאור, וזה הוא היופי, שאני מחפש עכשיו בנרות. אני מוכרח, ממש, להגיד פה: 'סוקרטס'. סוקרטס לא התעסק, אמנם, בפוליטיקה (ולכן הומת) – ומרטין בובר דווקא כן התעסק, והוא מנודה מכל דיון אינטלקטואלי והיסטורי 'רציני', מפני שהתשובות הממשיות מצויות אצלו. כמו סוקרטס, הוא היה מורה של ממש יותר משהיה מלומד. אמנם, לפני שמונה או תשע שנים היתה הסרה לי איר וניה אצל בובר. האם היה לו חוש-המור בכלל? הוא כתב למחאטמה גאנדי ממש כפי שהתווכח לפני-כן עם הרמן כהן. סוקרטס לא היה טורח. הוא לא כתב (ונראה שגם לא קרא) מלה בחיים שלו. אבל שניהם ידעו, שהרצון החפשי – הרצון והחופש – משמעם בחירה באחריות וסילוק ההזדהות עם צדק זה או אחר: סילוק ההזדהות מכל וכל, שהרי זו 'עבודה זרה' במינוח עברי – 'אשליה' במינוח יווני. אחריות – מעצם טבעה, שהוא הרצון והחופש – מוכרחה להסתכם בחזון ממשי של גאולה. וזה הממשות שמעבר לחזיונות הפוליטיקה; אבל בובר, למרבה האירוניה, צדק גם בניתוחו הפוליטיים העי-קריים, כפי שכולנו רואים כעת.

אין לנו מרחק, או גובה, ולא שפה, לספר את הסיפור הזה כהיסטוריה. גוג ומגוג מרטין בובר מן המופע שלנו, ולא הותר אחריו אלא גוג, וכמה דבריה-הסבר שמוצגים לקהל לפני שהמסך עולה דים החברים לטבילה ועולים בתפילה: בקולות שמתרחשים שמחוללת. אני עומד שם, בצד, מאחרי כד-הציור שלי, וכות של לוח שקוף, בדיו שנמחקת באלכוהול, לשמע דברים לי אחרי השימוש, כמו כולנו, כפי שנרמה לי.

מבט היסטורי? אולי,

מרטין בובר על עצמו באביב 1948. 'לפני יובל שנים, כשנצטרפתי לתנועה הציונית למען תחיית ישראל, היה ליבי שלם. היום נקרע בו קרע. הרי מלחמה על מבנה מדיני עלולה להיפך בכל שעה למלחמה על קיום האומה, על כן משתתף אני בה על כורחי בהוויית שלי, וליבי רועד היום כליו של כל איש ישראלי. אולם אף לקראת נצחון לא אוכל לשמות, מפני שחוששני שמא נצחון היהודים פיורשו – מפלת הציונות' (מתוך 'תעודה וייעוד', כרך שני, עמ' 42)

"מים נקראו חיים"

(מדרש אבות רק' נתן פרק ל"ד)

מתוך מאמר של ד"ר חביבה פריה המסלול למחשבת ישראל אוניברסיטת בן גוריון בנגב

המים: משקים ומרווחים. המים: שוטפים, מנקים, רוחצים, מכבסים. המים: מפרים. המים: מטהרים. המים: משקפים ומראים. יסוד המים מתגלה בגשמים בארות מעינות נחלים נהרות אגמים וימים. ישנם המים הזולפים – המים העליונים. ישנם המים העוטפים – המים התחתונים:

המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות,

והן אומרים אלו לאלו קבלו אותנו אנו שלוחיו של הקב"ה, כנקבה זו שהיא פותחת לזכר – (מדרש בראשית רבה פרשה י"ג). מציפים, מטביעים ומשקיעים (המים עשויים גם לבטא את כוחו של הקמאי ההרסני המבקש להגיע ולבטל קיומם של גבולות ומעצורים. בתפיסות דתיות המבחינות אבחנה חדה בין מצבי קדושה למצבי טומאה נודע למים כוח 'מעביר' ממצב למצב. לירידה אל מקורמיםיהם ולטבילה בו נודע כוח 'מנק' במשמעו הדתי, דהיינו כוח מטרה.

סוג אחר של טבילה קשור במצבי טומאה. מצבי טומאה בפולחן היהודי המתואר בתורה קשורים בעיקר במצבים הקשורים בגבולות החיים, הכריז, אות, הפריז ואף הדת: לדוגמא, כאשר הגוף מפריש את הדם או הורע נזול ונושאי החיים, מגע עם גווית מת, או מגע עם עבודה זרה.

סוג אחר של טבילה מכון להתקדשות הולכת וגוברת. כזאת היא הכניסה אל המקדש. טרם חציית הסף יש לטבול ולהיטהר ויש שנדרשות טבילה ור' חזקה במהלך העבודה הפולחנית.

השאיפה לחוויה של האל כמהו כשאיפה לכניסה למקדש רוחני פנימי.

כמיסטיקאים – באופן צר ולצורך הדברים המסויימים הבאים – אנו מגדירים אותם אנשים דתיים החווים באינטנסיביות רבה את הנוכחות האלוהית, והחותרים באופן מודע לחיות על פי 'דרך' של שכלול רוחני, המאפשרת בין היתר חוויות בלתי אמצעיות של הנוכחות האלוהית ומעבר למצבי תודעה על-גורמאליים. פעמים רבות מתאפיינת זיקתם של אנשים מעין אלה לכתבי הקודש או למצוות של דתם בהוספתם עליהם מימיר של פרשנות רוחנית סמלית.

תולדות המיסטיקה היהודית עתיקות כתולדות הדת היהודית עצמה.

כבר במיסטיקה היהודית הקדומה אנו שומעים על הטבילה במים כחלק מן ה'דרך' המיסטית.

אנו שומעים על כך מצד אחד אצל האיסיים ואנשי כת מדבר יהודה, אשר דרך חיהם היחודית התאפיינה גם בהקפדות חמורות ביותר על תחומי טומאה וטהרה. לבחירתם להתגורר/ להתבודד באזור מדבר יהודה ובקרב מיידיים למקורות מים נודעה משמעות דתית עמוקה.

אנו שומעים על כך מצד שני בכתבים של הספרות החיצונית ואפוקליפטית וספרות ההיכלות. כתבים אלה משקפים, בהכללה, עולמם של מיסטיקאים אשר שאפו להגיע לעליית נשמה ואו לחזות בחזיונות מרהיבים של עולם האלוהות המתרחשים בשמים, ואף לקחת חלק בפולחן השמימי של האל על על ידי שישוררו לפניו יחד עם המלאכים.

אחת התמונות המדהימות המצוירות בהרבה מן החזיונות היא תיאורו של נהר היוצא מתחת לכסא הכבוד עליו יושב האל. הנהר כולו אש. על פי גרסאות מסוימות הוא ניגר ונובע מזיעת החיות השמימיות המודעזעות מכובד קדושתו של האל. זהו נהר דינור (ארמית – נהר של אש). מנהר זה נולדים עם שחר המלאכים המשוררים לפני האל ואליהם נאספים ובו מתים עם ערב. כך מסופר עליהם:

ומאין נבראין? מנהר דינור

כיון שנבראין – מושיטין ידיהם ונוטלין מן האש שבנהר דינור ורוחצין שפ' תותיהן ולשונם.

"אחר מקבלין עליהן קדושה" (ראויות יחזקאל מהדורת א' גרינולד) אצל חוגים אלה של מיסטיקאים היתה הטבילה מרכיב חשוב בתוך ה'דרך' המובילה אל החוויה העילאית של החזון. יש שבצעם הישיבה ליד המים היתה מרכיב בהתכוננות לחוויה ויש שדרך המים נחווה גם החזון עצמו כאשר המים מהווים 'מראה' המשקפת את השמים:

כך יחזקאל עמר על נהר כבר והיה מסתכל במים

ופתחו לו שבעה ריקיעים

וראה כבוד הקודש

והחיות ומלאכי שרת וגדודים ושרפים ונוצצי כנף מחוברים במרכבה הן ער ברים בשמים

יחזקאל היה רואה אותן במים. (ראויות יחזקאל, מהדורת גרינולד). הטבילה המסתרת ורושת מקור מים נובע. במידה והארץ טובל במיקוה מים מלאכותי, הגדירו חכמים הגדרה הלכתית מדויקת את המקוה העונה על הדרישה למים חיים, בכדי שלא יכיל רק מים שאובים. לכך הוענקה בספרות הרבנית משמעות עמוקה: 'לא תכשר הטהרה במים שבכלי, רק חיים או מכונסים שהם על קרקע לא בכלי, כדי לתת על ליבו במחשבה כאילו הער לם כולו מים והוא נתחדש בעלותו'. (ספר החינוך). מקוה בנוי הוא למעשה מבנה ארכיטקטוני המכיל גג, לעיתים קרובות, ומדרגות המובילות אל המים. אנו מוצאים שאצל מקובלים וחסידים ניתנה לעיתים לטבילה פרשנות של תהליך רוחני מורכב התואם לשלביה את התמונה הארכיטקטונית של המקוה על כל פרטיה: גג קרקעית קירות מדרגות וכמובן מים.

אם נעבור אכן מעבר חר במקום ובזמן אל אירופה של המאה השמונה עשרה, נראה את מרכזיות הטבילה בעולמם הדתי של חבורות החסידים הר' אשונות. למרות המרחק העצום בזמן במקום, ישנו מכנה משותף בולט, האר פייני למגמה האקסטרמית, והוא מרכזיות הטבילה כשלב בדרך לחוויה הדתית של האל. אצל ראשוני החסידים, הטבילה לא רק היוותה צד של היטהרות, אלא היוותה גם פולחן או טקס שהריהו כמטאפורה או כמקבילה למרכיבי הדרך המיסטית. והי פעילות גופנית דראמטית שלמה שעשויה לשמש כדוגמא וכהפעלה של הכניסה הרוחנית. יתר על כן, אין לראות בטבילה רק הכנה לחוויה שתבוא אחריה אלא היא עצמה חוויה מלאה הקונה משמעותה מן ההתכוננות הרוחנית הנלווית אליה. באופן פשטני ומצומצם נציג את הדברים כך:

הכניסה אל המקוה

ההסרה של הבגדים

הירידה אל המים

השקיעה במים (לא שחייה)

העלייה והניקיון

החוויה המיסטית יש בה נכונות להמתת העצמיות בתוך האל – המתה המר בילה לתחיה מחדש. על פי כוונות המקוה הנמסרות מן הבעש"ט, הטובלים: 'מתמים בסוד הלידה על ידי המים שבמקוה'.

בפועל, היורד אל המקוה אכן מוקף במים, ובכך מעין חזרה אל מצב ראשוני

שקודם לידה. הלידה והתחיה מחדש מבחינה דתית אינן אפשריות בלא מר מוש החזרה אל המקור.

מנגד, בירידה אל המים קיימת סכנת הטביעה, וההסחות. זהו פן אחר של המים, קדמוניים, כאוטיים. ההתחברות למים המטהרים אף כמו באה לסכור סכר כנגד מים אלה. אלה הם מים המייצגים גם את צד הרוע, התשוקות וד תאוות המיניות הבלתי מרוסנות. המים מהטהרים מובילים לריכוז ולאיתור העצמיות בעוד המים הקדמוניים 'מצולות ים' מפזרים ומפרקים את האדם ל'נדרחים'. ועוד בכוונות המקוה בשם הבעש"ט:

וימסור את עצמו על קדושתו

ועל ידי זה ינצח הסטרא אחרא

בכטחוננו בהש"י שישב את נדחו

וצריך להורות לו שניצול ממצולות ים.

בחוויה המיסטית האדם חווה את האל דרך כוליותו ואחדותו כאדם בגוף ונפש. ההתכוננות אל החוויה, במיוחד בטיפוס החוויה האקסטרמית, כוללת את ההתכוננות גם בגוף. הטבילה היא אופן כזה של התכוננות. הירידה אל מקורות המים היא ירידה אל מים קרים, יש שאף קפואים, יש שאף עטויים קרח שיש לשברו. כבר ברמה הגופנית גרידא נגרם בכך זעזוע לטמפרטורה של הגוף, תחושת התיקף והעטיפה משתנה. ואולם כנגד הקפאון עומדת הבעירה הפנימית הרוחנית העזה. בחוויה המיסטית האקסטרמית יש תחושה עזה של אחרות הניגודים ויכולת לחוות בו בזמן תחושות מנוגדות כקפאון ובעירה. במובן זה התכוננות אליה על ידי טבילה היא מהותית.

על הבעש"ט מסופר כי:

היה הולך קודם התפילה למקוה אפילו בתקופת טבת

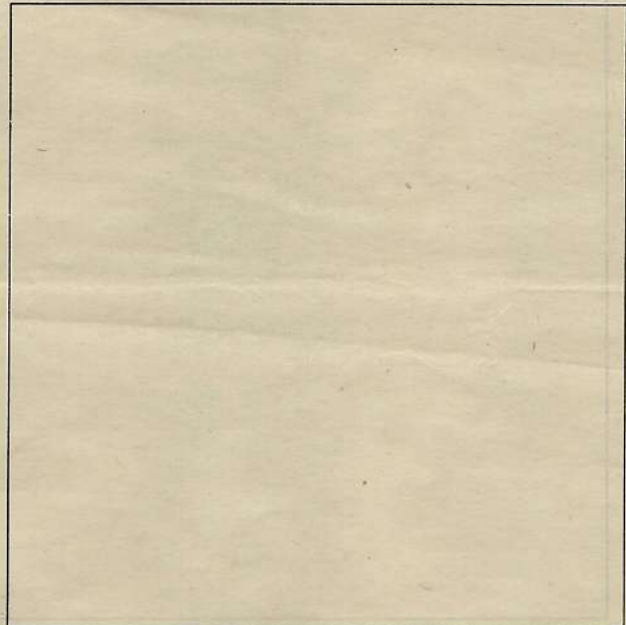
ובשעת התפילה היו נוטפים ממנו זיעה טיפות כמו פולין.

(שבחי הבעש"ט)

כלומר: על אף הטבילה במים כה קרים, בתפילה שלאחריה היה כבר יוקד וזיעתו נוטפת בטיפות ענקיות בגודל גרגרי פול. הבעירה הפנימית גם מאפשרת את עצם ספיגת הקפאון המנוגד, על כן מסוגל היה 'היהודי הקדוש' לרדת לבדו באישון לילה אל המקוה באפסא אליו היו מעינים החסידים לרדת רק בחבורה המשכרת יחד את הקרח שעל פני המים לאחר שהכינה מלכתחילה מדורה גדולה להתחמם כנגדה.

בספרו 'גוג ומגוג' רקס בובר יפה להפליא את כוונות המקוה ואת חווית הטבילה בתוך סיפורו. מעבר לנסיון שלו להעביר בכך תחושת חיים, אטמוספירה דתית ואסתטית – למרכזיות שהעניק לטבילה ולמקוה יש גם רובד נוסף הקשור בכך שהמאבק בגוג ומגוג הוא למעשה מאבק במים הקדמוניים, ודימויי גוג ומגוג לנחש או לחיות קדם אחרות שמשכנן במים – במסורת המדרש היהודי – מביע זאת.

בובר העמיד בצורה חדה את החזקה מלובלין מול היהודי הקדוש כשני טיפרי

סים דתיים שונים בתכלית. החזקה שקוע במאבק קוסמי ומטאפיזי עצום בין כוחות הרע והטוב בתקווה להחיש ואולי אף להעצים את יסודות ההרס, דבר שיוכל לאחר מכן לפקיעתם ולבקיעת הגאולה. ואילו היהודי הקדוש אוחז בדרך הגאולה הפנימית הרוחנית שלו כארס וכמורה, ושל תלמידיו חבריו. בכוונות המקוה הנמסרות מן היהודי הקדוש (תפארת היהודי וכו') אנו שומרים כי היורדים אל המקוה נדרשים:

'לרין ויאוש עצמם מכל וכל, לבחינת איז ממש'.

הרי כאן ביטוי קיצוני לעוצמה בו האדם נואש ממהותו 'כעפר ואפר' ושוחק עצמו עד דק בתהליך חשבון הנפש בו הוא דן את עצמו כדי כך שהוא לחלוף טין מוותר (יאוש עצמו) על עצמו על קיומו והופך לאין. הוא מממש כנגד עצמו את מידת הדין, מידת הגבורה. אולם הירידה אל המים היא הירידה אל אפשרות החסד.

בעקבות בעל ספר החינוך (סעיף קעג), מרגיש היהודי כי:

'היה העולם כולו מים טרם היות בו אדם

כמו שכתוב ורוח אלהים מרחפת על פני המים'.

כאן סוד הלידה הוא בחזרה אל המצב הקמאי בהיבטו הנגאל המושלם בו העולם טרם נברא. (יש כאן הר למדרש כי הרוח המרחפת היא רוחו של המשיח).

דווקא על ידי דרין העצמי האנושי נפתח הפתח לחסד האלוהי:

'אם על ידי חסדי השם יתברך נעשה כמו בריאה חדשה –

על ידי זה הוא ישועתם – וזה סוד כוונת המקוה ...

החסדים מטהרים ונעשה כמו בריאה חדשה

וזה שכתב איוב: 'ונחמתי על עפר ואפר'.

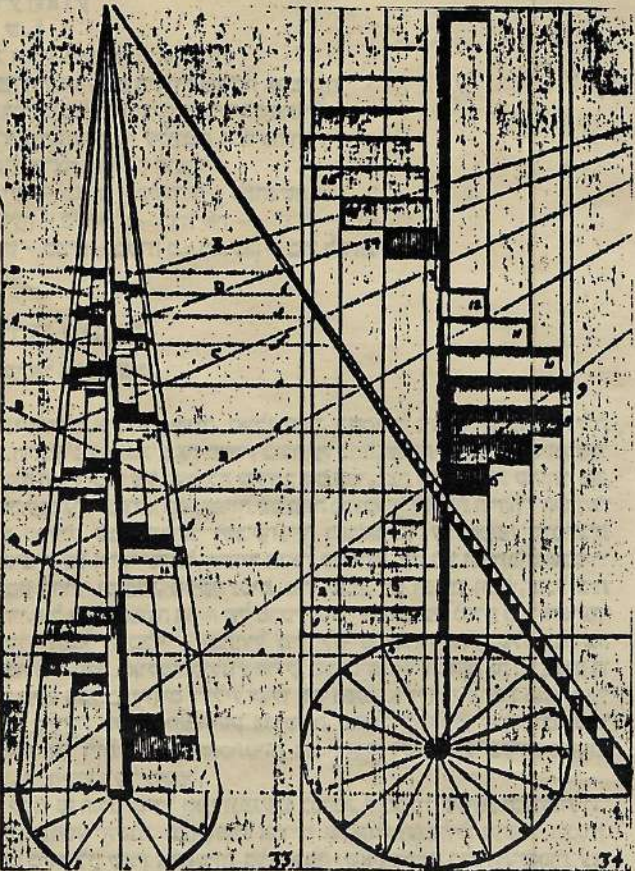
היהודי הקדוש, המחזיק בדרך הגאולה הפנימית מתאר מצב מזוכך להפליא של לידה מחדש בחסד. הלידה מחדש היא אכן גאולה. המיית הנפש הדתית שלו מובעת בענווה בה הוא אומר: 'אם... ההסד לעולם אינו ודאי. לעומת זאת, מעמיד המחבר והעורך, בעל 'תפארת היהודי', מיד לאחר דברי היהודי שתמציתם כתיית האדם עצמו בדין לעפר המאפשרת לידתו מחדש בחסד מן המים – את ה'זורט', את הדיבור של החזקה מלובלין על אותו פסוק מאיוב:

'אין לו שום נחמה לנפשו כי אם בזכרו כי ימות ויבא בכלח אלי קבר ויתוהוה מאיתו עפר ואז לא יכעיס את השם יתברך'.

העמדת דברי היהודי והחזקה זה מול זה קיימת כמובן במקרה זה במקור החסידי עצמו. אמנם אין להבין מכך כאילו בהקשרים אחרים אין גם החזקה עוסק במשמעות הטבילה או שאינו מדבר על החוויה המיסטית כמנוחם של ביטול והתהוות – אך בובר היה רואה בכך חיוק לגישתו הפרשנית המחדדת קיומם של שני טיפוסים דתיים שונים: הצופה לישועה רוחנית פנימית – מת נולד מחדש בחייו ואילו הצופה לגאולה עולמית וכללית – אינו מדבר על

היטדות אלא על כפרה ואף זו רק בעצם המיתה הממשית, בעצם החזרה המחלטת לעפר.

ובכל שאמרנו כאן – אין כי אם טיפה מן הים הגדול.

הירידה שהיתה למקוה

מרטין בובר וספרו גוג ומגוג

רחן מרגולין

(החוג למחשבת ישראל)

את כתיבת 'גוג ומגוג' החל מרטין בובר בשלהי ימי מלחמת העולם הראשון נה וסימה בימי מלחמת העולם השנייה בירושלים. רבים ראו ב'גוג ומגוג' את היצירה השלמה ביותר של בובר בתחום החסידות. מצד אחד רקס כאן תמונה מלאה של פרק בחיי החסידות הפולנית על מרכיבי השונים ובהם תכנים פנימיים, אורח החיים היהודי היום יומי על קיום המצוות שבו, עניני מגיה וכדומה. מצד שני ברור ללא ספק שביצירה זו ניסה בובר באמצעות התיאור הספרותי לדון במספר סוגיות יסוד בהם עסק כחוגה דעות המגיב על מאורעות הזמן הקשים.

ביצירה מנסה בובר לשכתב את שארע בעולמם של צדיקי פולין וחסידיהם ובמיוחד אלה שהתרכזו סביב חצרו של ר' יעקב יצחק הורוויץ שכונה 'החזון' מלובלין בימי מלחמות נפוליון במזרח אירופה. מאורעות אלו, שיאם היה בתקופת מסעו של נפוליון למלחמה ברוסיה וסופם בשנים 1814–1815 עת נפטר בזה אחר זה ארבעת הדמויות המרכזיות בעולם זה: 'היהודי הקדוש', המגיד מקו'ניץ, ר' מנחם מנדל מרימנוב ו'החזון' מלובלין.

הידע שלנו על הדמויות החסידיות המרכזיות ב'גוג ומגוג', מקורו בספרות השבחים והתורות החסידיות. בארכיון בובר מצויות מספר מחברות בכתב ידו בהן ציין לעצמו מראי מקום מפורטים לעשרות ספרי חסידות. בובר מייין את מראי המקום עפ"י נושאים ועפ"י דמויות. המעיין במראי המקום הנ"ל מגלה בנקל שאלה אכן מקורותיו הספרותיים.

בובר טען שברקע המחלוקת שפרצה בין החזון ותלמידו 'היהודי' מצויות היו שתי גישות שונות לגאולה. גישה משיחית מגית – אקטיביסטית (שה חזון הוא נציגה המובהק בספרו) וגישה רוחנית פנימית המרגישה את עבודתו הרוחנית האישית של כל יחיד ונציגה המובהק של גישה זו בספר הוא 'היהודי'.

האם היתה זו מחלוקת אידאית כפי שטען בובר? או שמא היה זה סכסוך בין מורה סמכותי (החזון) וחבר מעריציו, לבין קבוצת תלמידים עצמאית ('היהודי' וחבריו) שחתרה להשתחררות מכבלי המורה והעלתה בכך את זעמם של המורה ומקורביו?

הצבעתו של בובר על הבדל משמעותי בין תפיסות הגאולה של החזון והקרובים אליו, לבין אלה של 'היהודי' ומקורביו, נשענת על חומר המבוסס הן על תורותיהם העיוניות של אותם צדיקים והן על סיפורי החסידים. מדר בר כלל מחלוקת מהותית בהבנת מושג הגאולה שורשיה עמוקים והיא מלווה לא רק את העולם היהודי, אלא גם את ההיסטוריה הנוצרית והמוסלית מית לאורך דורות עד ימינו. בדרשה ששם בובר בפי החזון וקראה 'גוג ומ' גוג', קישר בובר בין תורות שונות שמצא בספרי החזון וניסה לעצב על פי הן את תפיסת הגאולה של החזון. עולמו הרעיוני של 'החזון מלובלין', כלל בתוכו שני מרכיבים מרכזיים. מרכיב אחד כלל תורות בדבר הצורך לעבור אל האלוהים גם באמצעות הכוחות היצוריים-הפנימיים, שמווהים בדרך כלל במסורת הקבלית חסידית עם כוחותיו של יצר הרע. בכוחות אלו יש לכלול את הצרכים הגשמיים בחיי היחיד ואף מאבקים כוחניים בחיי הח' ברה. מרכיב שני כלל תורות, בדבר הצורך לקרב את הגאולה באמצעות פעולות שירותו 'הזורט' הגאולה מלמעלה. תורות אלו הניחו, שזמנים של הקלה ורוחה פזיות שיבואו באופן בלתי צפוי, יאפשרו גם התעוררות רוחנית בחיי האנשים. לאור המסורת העתיקה על מלחמות גוג ומגוג, קיוו החזון מלובלין וירדיו ר' מנחם מנדל מרימנוב והמגיד מקו'ניץ, שמלחמותיו של נפוליון, שמעצם טבעו היסודי משקפות הן את כוחות הדין (כוחות הרע), יביאו למפנה היסטורי חיובי שישנה את פני העולם ויסלול דרך לגאולה. על 'היהודי' לעומת זאת מסופר בספרי החסידים שזעק: 'שובו שובו מהר בתשובה כי הזמן קצר ואין פנאי עוד להתגלגל כי הגאולה קרובה'. דברי 'היהודי' שהדהו באוזני בובר ששמעם מפי חסידים עמם נפגש בימי יל'

מרדכי מרטין בובר

(לפי עקיבא ארנסט סימון בקאטאלוג 'מרטין בובר, תרל"ח - תשל"ח' (ירושלים: בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי), תשל"ח-1978).

נולד ב' 8.2.1878 למשפחה אמידה ומשכילה בגליציה. אחרי שהוריו נפרדו גדל, מגיל שלוש, בבית סבו וסבתו.

1897-1904 - לימודים באוניברסיטאות וינה, לייפציג, ציריך, ברלין (פי"ל וסופיה), גרמניסטיקה, תולדות האמנות ופסיכולוגיה) חבר ב'ברית הסטודנטים היהודים הלאומיים' בלייפציג. יצר קשר עם תיאודור הרצל.

1899 - ציר בקונגרס הציוני השלישי. לעומת רעיון הציונות הפוליטית הוא הדגיש את המרכיב התרבותי בציונות: בלי תחיה רוחנית לא תחזיק מעמד גם תחיה פוליטית.

1901 - עורך השבועון הציוני 'די וולט' (Die Welt) הקים עם חבריו את סיעת האופוזיציה להרצל - 'הפראקציה הציונית הדימוקרטית', בהנהגת חיים וייצמן - ששאפה ליתר דימוקרטיות בתנועה הציונית וחיבה עבודה מעשית, פעולה תרבותית בגולה ועבודה חקלאית בארץ ישראל עוד לפני אישור הצ'ארטר על א"י על ידי הממשלה התורכית. בובר טבע את סיסמת הסיעה: "עבודה בהווה".

1902 - החל לעסוק בחסידות ועסק בה עד יום מותו, יותר מכל נושא אחר. הוא התרכז בסיפורים ובמעשיות והזניח את השיטות התיאוסופיות והגנוסטיות שקדמו להם. מכך נבע ויכוח עמוק וממושך עם גרשום שלום על הפרשנות, שבובר נתן לחסידות. בובר גילה בסיפורי החסידות את האישור לתורתו הדיאלוגית ('אני/אתה').

1917 - אחרי כיבוש א"י על ידי האנגלים והצהרת בלפור, דרש בובר שתהיה להצהרת בלפור השלמה בהצהרה למען זכויות הערבים. הוא היה משוכנע, כי הצלחת המפעל הציוני יאיצו את התנועה הלאומית הערבית הלאר מית כאויבת הציונות. לפיכך דרש העלאת תכנית פיתוח למען שני העמים בא"י, שבאמצעותה ייחפכו לבעלי ברית. הגן על רעיונות אלה בקונגרסים ציוניים ולא זכה להצלחה.

1929 - אחרי הקונגרס הציוני בציריך פרש מכל פעילות ציונית מאורגנת, אולם המשיך להביע את דעותיו באותו כיוון כמאמרים שפירסם.

1923 - יצא לאור 'אני ואתה' - חיבורו הפילוסופי העיקרי, שתורגם לשפות רבות ויצא במהדורות רבות. השפעתו של הספר הזה הלכה והתחזקה בחשיבה הפילוסופית, בייחוד בחשיבתם של האכסיוסצנצאליסטים הדתיים בכל הארצות. החל להרצות באוניברסיטת פראנקפורט על 'דת ומוסר ביהדות'. בשנת 1930 נהיה שם פרופסור ל'מדעי הדת והשוואתי'.

1925 - החל בתרגום התנ"ך לגרמנית ביחד עם פראנץ רונצווייג, שחלה כעבור זמן קצר במחלה ממושכת ונפטר בשנת 1929. החל חברותו ב'ברית שלום'.

1933 - פוטר על ידי הנאצים מהאוניברסיטה וריכוז את פעילותו החינוכית בניהול 'משרד התיאום להשכלה יהודית למבוגרים בגרמניה' מטעם 'הנצי' גות הממלכתית של היהודים בגרמניה. העבודה כללה הכשרה מחדש למורים יהודיים שאיבדו מחמת חוקי הגזע את משרותיהם בבתי הספר הכלליים ושהיו נתונים בבתי הספר היהודיים המיוחדים, שהוקמו אז. מורים אלה נזקקו להכשרה ביהדות. בובר ראה לעצמו ייעוד מיוחד בפעילותו החינוכית בין יהודי גרמניה בשלטון הנאצי.

1935 - השלטון הגרמני אוסר על בובר לנאום ולהורות.

1938 - בובר בא לארץ ישראל. ממשיך לפעול בחינוך מבוגרים ובהכשרת מורים בייחוד אחרי קום המדינה, עם גלייהעליה החרשים. מתחיל להרצות באוניברסיטה העברית, בשפה העברית, עד שיצא לגימ לאות בשנת 1951. נרתם לפעילות פוליטית שמטרתה להביא להבנה בין יהודים וערבים. השאלה הערבית היתה בשבילו מבחינה פוליטית-מוסרית חלק בלתי נפרד מהשאלה היהודית הפנימית.

1941 - הרומאן 'גוג ומגוג' מופיע בהמשכים בעיתון 'דבר'.

1942 - חבר בליגה להתקרבות ולשיתוף פעולה יהודי-ערבי, שנוסדה אז.

1960-1962 - נשיא ראשון של האקדמיה הישראלית למדעים.

1961 - נשלם תרגום התנ"ך לגרמנית, שבובר החל בשנת 1925 עם פרנץ רונצווייג.

1965 - מרטין בובר נפטר.

זמירות לסעודה שלישית

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדותא דמלפא קדישא: אתקינו סעודתא דמלפא. דא היא סעודתא דזעיר אנפין. ועתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין אתין לסעדא בהרה:

בני היקלא דכסיפין.

למחזי זיו דזעיר אנפין:

יהון הקא בהאי תפא.

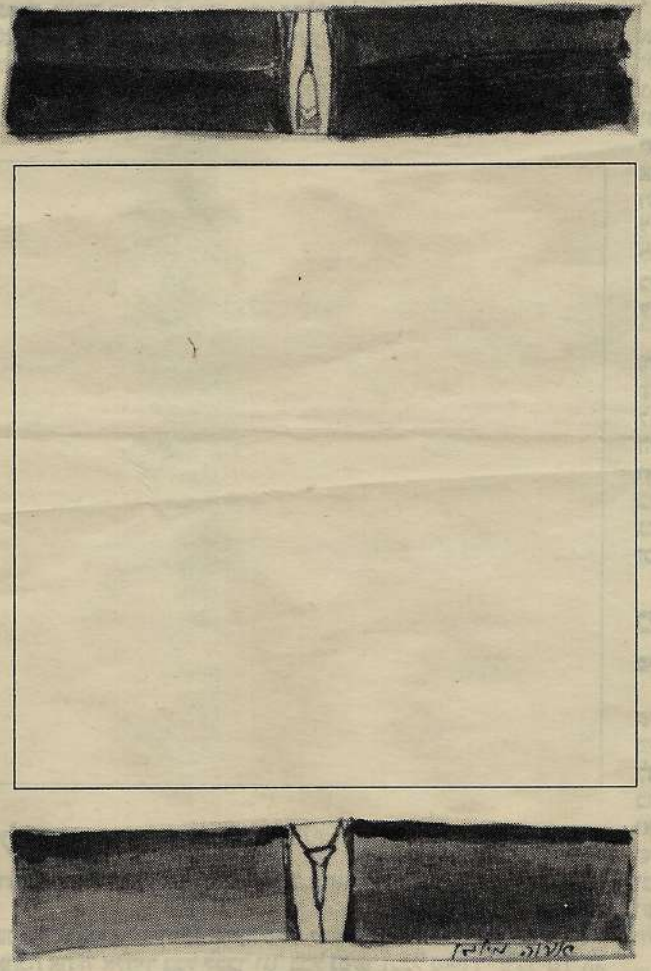
דבה מלפא בגלופין:

צבו לתרא. בהאי ועדא.

בגו עירין וכל גרפין:

חדו השתא בהאי שעףא.

דבה רעא ולית זעפין:

קריבו לי. חזו חילי, דלית

דינין דתקיפין:

לבר נטלין. ולא עאלין.

הני פלפין דחציפין:

והא אזמין. עתיק יומין.

למנחה (למצחה) עדי יהון

קלפין:

רעו דילה. דגלי לה.

לבטלא כל קליפין:

ישוי לון. פנוקביהון.

ויטמרון בגו כפין:

ארי השתא. במנחתא.

בחדותא דזעיר אנפין:

דחתו עת שהה באחת סבו בגליציה, משקפים לפיכך את הדעה השניה לפיה התשובה ובאמצעי האדם קודמים. והסתייגות של "היהודי" ור' שמחה בונים מרבם "החזקה מלובלין", ביטאה לדעת בובר, נטיה מובהקת להדגשת ערכה של עבודתו הפנימית של היחיד. בובר לא הסתפק ביצירת סדר כרונולוגי באוסף המקורות שליטת מתוך ספרי החסידות. הוא יצר דברי קישור בין הקטעים השונים, שאינם מצויים במקורות ושאלו לחשוף קשרים פנימיים רוחניים בתוך המגמות החסידיות השונות. הוא עסק בעריכה יוצרת של המקורות ככלי לפרשנות. זו היא דרך שיונקת את עיקר סמכותה מן המסורת היהודית הפרשנית לרורותיה ומניחה שמטבע הדברים הוא שהבא להבהיר מקורות מן הסוג הנדון יעלה כחכמו הסבר פרשני.

בובר בחר להתמקד בספרו בפרשה מסוימת זו, מתוך אינטרסים אישיים והיסטוריים. מובן הדבר, שבחירה זו כשלעצמה, יצרה תאור מלאכותי וחד צדדי של מציאות החיים של אותם צדיקים. מציאות חייהם כללה היבטים רבים נוספים, אליהם לא התייחס.

מצד אחד חדרה הציונות עמוקות לעולמו של בובר הצעיר. היא נראתה לו אז, כשם שנראתה כך גם לאחרים, כהם אר. גורדון והרב קוק, כאפשרות מעשית היסטורית להתגשמות גאולתו הפיונית והרוחנית של עם ישראל. מצד שני למד ממלחמת העולם הראשונה, לה גלו תקות רוחניות רבות מחוגים גרמניים שונים, עד לאן יכולה התעוררות והתלהבות לאומית לדרדר את העולם. המלחמה העולמית הראשונה, המהפכה הבולשביקית ברוסיה וצמיחת הפשיזם באירופה, גרמו לבובר לעצב תפיסה ברורה לגבי טיבו של מושג הגאולה. הוא הבחין בין פעילות אקטיביסטית המתיימרת לקדם את גאולת העולם והאדם ע"י זרוחם של תהליכים הסטוריים, לבין פעילות אישית לגאולה פנימית שבכוונה להוביל בתהליך ארוך וממושך לגאולת האדם והעולם. כאופוזיציונר מובהק בתנועה הציונית, התמיד בובר לאורך כל השנים בהסתייגותו מן הפרוש המדיני של רעיון הגאולה בגלל גולו הציוני. שוב ושוב הוא התריע מפני הפיכת הציונות אך ורק לעוד תגור עה לאומית מדינית, שתשקע ברפש הפוליטי ותוותר מרוחקת מכל גאולה ותיקון רוחניים של העם והעולם.

בובר שלל את הקשר שבין האיריאל של תיקון העולם וגאולתו, לבין האפ' שרות שמלחמות ומאבקי כח היסטוריים ישמשו ככלים בהגשמת איריאל זה. בובר שחי בגרמניה תחת השלטון הנאצי כמעט עד הרגע האחרון (1938), היה מוטרד יותר מכל מהתעיד הציוני. הוא חשש יותר מכל מכניסתה הטוטלית של הציונות למעגל המאבקים הלאומיים, עד לכדי ביי טול כמעט מוחלט של אפשרות התעוררותו של חזון ההתחדשות הרוחנית. ב"גוג ומגוג" ראה בובר מסר אקטואלי שבא להתריע מפני טשטוש וערוב תחומים. הגאולה הרוחנית ותיקון העולם לא יושגו ע"י מאמצים לקרוב הקץ באמצעות מלחמות, אלא ע"י פעולה רוחנית פנימית. סימוכין לעמדתו. מצא בובר בהזדהותו עם המתנגדים לנסיגה של "החזקה מלובלין" וחבריו ר' מנחם מנדל מרימינוב והמגיד מקו"נץ, לקרב את הקץ כימי מלחמת נפר ליון. את ההתנגדות הזו תפס בובר כעולה בקנה אחד עם תשובתו לשאלה בסיסית ששאל: "היכן תיפתח המערכה נגד הרע"? תשובתו לשאלה זו היתה: "המערכה צריכה להיפתח בנפשו של האדם עצמו - כל השאר יהיה פועל יוצא מזה".

מ. בובר (מתוך "גוג ומגוג"):

הלואי והיה ביכולתי להראות במופת חותך, מה היתה "פשיסחה" - להושיט את האצבע ולהראות על כך, כשם שמעבירים באצבע על ציורי רקמה מטושטשים של בגד ישן ונאה.

אבל הרי לא נשאר כלום ממנה.

מה היתה פשיסחה?

אומרים: היא משכן הרוח. אבל מה פירוש "רוח"? מה יכול להיות משמעו וערכו בעיני דור, שקורא לכל פטפטן וזיו בשם איש הרוח, ושבעצם סבור הוא שאין לו ברירה אלא לראות ברוח או אמצעי-מלחמה משוכלל או דבר שעושים משוכלל?

אכן, מודה אני כאמונתי ברוח המרחפת ממעל ליצורים המתהווים בתוך המים, כשם שהנשר מרחף על קנה כלומר, מאמין אני, שניהם קיימים עוד, "המים" ואותה ציפור הפורשת כנפיה על פניהם, ורק במקום שהם מצויים שם אני רואה ואומר, שיש רוח.

ובכן תיקרא פשיסחה למרות הכל בשם משכן הרוח.

2.2.49.
Je vous envoie le double autographe du
militaire. Ce n'est pas
Rut. 6. 6. 6. - Eylan de la source de la source.
J'attends sur le voir de document
le travail.
Faitement on devra le reprendre
l'impression d'avant la pose.

כדי אונזערע יידישע אצרות זאלן האבן
א המשך...
יונג יידיש
ת.ד. 24193 ירושלים
(כדי שיהיה המשך לעושר תרבות היידיש)
יונג יידיש.

(**"תפארת היהודי" בוי')**

בהיות בעל ישמח משה הקדוש אצל מרן הקדוש מלובלין, בהיות מרן בעיר אחרת, והלך הישמח משה לבית הטבילה. וכשבא שמה ראה שהיה המקוה חרבה בעת הזאת, והלך לטבול בהנהר. וכשבא אחר כך לבית רבו לקבל שלום, והכיר בו שהיה עוד נוטפים מים מעל זקנו ופאת ראשו. ושאלו, מעלתו היה בהמקוה, הלא חרבה המקוה פה? והשיב לו שטבל בהנהר. ואמר לו מרן מלובלין, מה עושין כשאין מקוה? – טובלים את עצמו בנהר דיגור. ובתוך כך לחש לבעל ישמח משה באוזנו: באש של דביקות. עד כאן לדמנו.

כהנים בעז יומא משה תראם
 אצל מן תראם מאובין, תר
 רגיש תשקלה, וכשבא שם
 פאה שמקלה חרבה
 והאן אבול בנפיר
 אכשלא אה"פ אבול תראם
 שאום, והכיר בו שהיה צד
 נוסכים מים מאל צרן וטאל
 ראשו.
 ושאלו: מאלו היה בתחלה?
 תאו חרבה תמקלה. כה

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

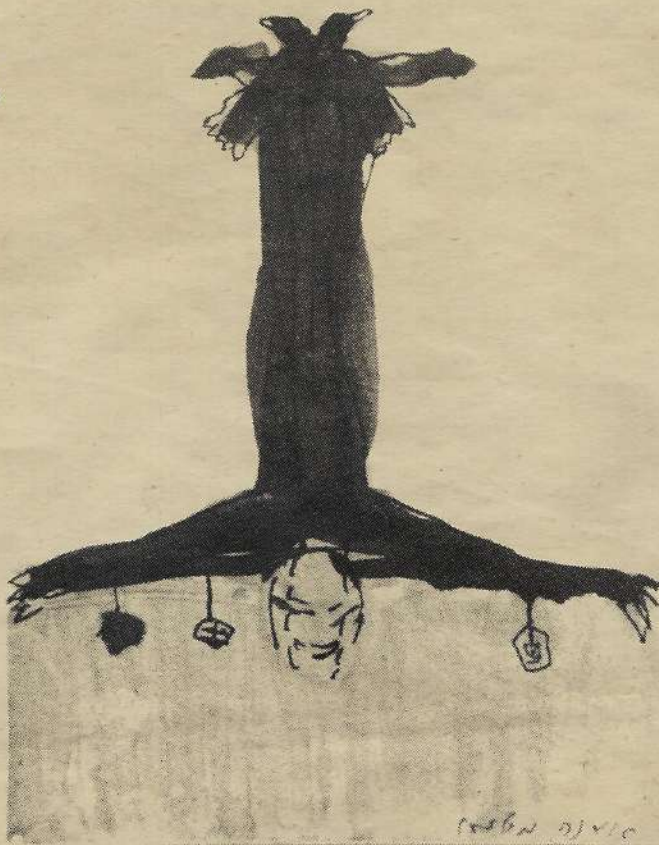
ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ ᄠᆞᆫᆯᆫᆯ

"יעקב יצחק" ב-13 כתבים:

Tibetan, Korean, Gregorian, Ogham, Zend,
Tlimyartic Glagolitic, Burmese, Syrian,
Courthand, Pali, Javanese, Assyrian, English

צויר בידי פיסר פורג'ן

היהודי הקדוש וכצלה"ה בעת שהיה דר באפטא היה הולך בכל יום למקוה הידוע וטובל שם ש"ה טבילות בכל יום והמקוה הנ"ל היו לה הרבה מעלות עד למטה לבית המים. ולא יכלו להתחמם אפילו בימי החורף. והקור גדול אשר אי אפשר להבין בשכל. היה מסוכן גדול בימי הקור הגדול וירא בשעה שהיה עולה מן הטבילה. והיתה דרה שמה אשה אחת בסמוך למקום והיא היתה אופה עיגולים (בייגיל) והיא הרגישה בדבר זה שהיהודי הקדוש הולך למקוה זו בסכנה גדולה. והיתה לוקחת היורה המבשלת הבייגיל עם מים חמים והניחתו בסמוך למקוה ויהי כי יצא היהודי הקדוש מבית הטבילה ומצא את היורה חמה הנ"ל והחייה את נפשו.

מתוך "מעגלי שיח"

(מתוך: לקט שיחות והנהגות של ר' נחמן מברסלב)

דע שיכולין לצעוק בקול רממה דקה בצעקה גדולה מאוד, ולא ישמע שום אדם כלל. כי אינו מוציא שום קול כלל, רק הצעקה היא בקול רממה דקה. וזה יוכל כל אדם, דהיינו שיצייר במחשבתו הצעקה ויכניס קול הצעקה במחשבתו, ויצייר בדעתו קול הצעקה ממש עם הניגון, כדרך שצועקין. ויכנס בזה עד שיציע ממש בבחינת קול רממה דקה. ושום אדם לא ישמע כלל, כי באמת אינו צויר כלל. כי יש סמפונות בריאה שמשם יוצא הקול, וגם יש סמפונות דקים היוצאים מן הריאה אל המוח, עד שיוצק ממש במוחו ע"י מה שמצייר במחשבתו קול הצעקה, שבוה הוא מכניס קול הצעקה אל המוח. ויוכל לעמוד בין כמה בני אדם ויצעק מאוד, ושום אדם לא ישמע כנ"ל. ולפעמים יוכל להישמט מזה איוה קול דק שיהיה נשמע, כי מחמת שנכנס הקול דרך הסימפונות של הריאה אל המוח, יוכל להישמט לפעמים דרך הסימפונות המוציאין קול, אבל הוא בדקות גדולה ובלי דיבור.

לובלין שמחה

חסיד אחד שאל את החוזה מלובלין: "כתוב במשנה: 'חייב אדם לברך על הרעה' ובגמרא נאמר בענין זה: 'צריך הוא לקבל בשמחה' - רבי, איך אפשר לשמוח על הרעה?"
שמע הצדיק כי השאלה יצאה מלב מלא יסורים.
השיב: "אתה לא מבין את דברי הגמרא. ואני איני מבין את דברי המשנה. - כלום יש באמת רעה בעולם?"

הח"ק ר' אורי משהרעליסק אמר,
כשבאים ללובלין יצייר שהוא ארץ ישראל. וחצר הבית המדרש, היא ירוש' לים. והבית המדרש הר הבית. והדירות, אולם והעזרה והיכל. וחרו היא קודש הקודשים. והשכינה מדברת מתוך גרונה. או יבין מה רבינו.

סיפר תלמידו הגאון הקדוש מ' נפתלי זצ"ל מראשונים.
מעיד אני על רבי, רבי איציקל מלובלין זי"ע, כאשר בא אליו אדם מחדש, מיד נטל את נפשו ונשמתו וכיבסה וניקה אותה מכל טומאה וחלאה, והחזירה לו כאשר ניתנה לו בשעת הוולדו.
כך שמע ממנו תלמידו הרב דביר המוצנע כמשתכח בספרו פ' קורת. (נ' הרבי שמג)

חסיד אחד התאונן לפני החוזה מלובלין, שתאוות רעות מציקות לו. ובשביל כך נפל לתוך עצבות.
אמר לו הרבי: "יותר מכל דבר היוצר מן העצבות, כי היא רעה ומזיקה עוד יותר מהחטא. כי יצר הרע בשעה שהוא מעורר את התאוות באדם - אין כוונתו להשאיר אותו שם, בחטא, אלא על ידי החטא להפיל את האדם אל תוך העצבות."

אמר החוזה מלובלין:
אוהב אני את הרשע, היודע שהוא רשע, יותר מן הצדיק, היודע שהוא צדיק. בספר מקדש מעט על תהילים קפ"ב מביא בשם הרבי מלובלין שאמר, שהוא אוהב יותר הרשע אשר יודע שהוא רשע, מהצדיק אשר יודע שהוא צדיק.
ושאל אותו הרב הקדוש מפישיסחא הטעם.
והשיב לו, כי הרשע שיוודע שהוא רשע הנה הוא דבק בהאמת. והקב"ה הוא אמת, ונקרא אמת. אבל הצדיק שיוודע שהוא צדיק, ובודאי אינו כן, כי אין צדיק בארץ וכו'. ומה כל שכן זה שהוא מרגיש שהוא צדיק, בודאי אינו צדיק. כמו שכתוב בזהר הקדוש, מאן ראייהו רב איהו זעיר. ודבוק בשקר, ושקר שונא השם יתברך. כל כן גם הוא שונא.
(נפלאות הרבי קכד)

בלובלין גר בעל חטאים גדול. בכל שעה שהיה מבקש לדבר עם הרבי, היה הצדיק עושה את רצונו, והיה משוחח עמו כעם מקורב ונאמן. הרבה חסידים נתרגזו על כך, אמרו: "כלום אפשר הרב, שהרבי לא רואה במצחו של אדם זה, שהוא בעל חטאים? ואם הוא רואה, איך אפשר שהוא בא עמו במגע, שהוא מחשיב אותו, שהוא מרבה איתו שיחה?" סוף סוף אימצו את לבם, ניי גשו ושאלו אותו.
השיב להם: "ודאי יודע אני זאת, כמוכם. אבל אתם הרי יודעים, כמה אני אוהב את השמחה ושונא את העצבות. כל החוטאים מתחרטים לאחר שחטאו, ולפחות לרגע אחד הם מצטערים, ואחר כך חוזרים לסורם. אבל איש זה הוא חוטא גדול כל כך שאינו יודע שום צער ושום מחשבה של עצב, אלא הוא גר בתוך שמחתו כבתוך מגדל. והנה, הוזהר של שמחה זו כובש את לבי ממש."

